

UVODNA RIJEČ

Pripremajući ovaj broj prisjetila sam se značajne obljetnice vezane za izlaženje *Vjesnika bibliotekara Hrvatske*. Naime, 75 godina prošlo je od pojave prvog njegovog broja (ustvari trobroja), godinu dana nakon što je u Srbiji pokrenut časopis *Bibliotekar*.

Kad se pogleda što se sve nalazi u ovom broju *VBH*-a, nije na odmet ukazati na stajalište prvog njegovog Uredništva u kojemu su bili dr. Josip Badalić, Jelka Mišić, Vilma Radovinović, Matko Rojnić (glavni urednik) i Eva Verona, odnosno njihovo nastojanje da struka pokrene svoj časopis. Iz tada objavljenog predgovora iliti uvodne riječi izdavam:

„Bibliotekari su svjesni toga da im nagao razvitak i porast biblioteka nameće veće dužnosti nego nekada i primorava da u svoj posao unose više stručnosti i sustavnosti. Razumljivo je dakle, da su bibliotekari upravili svoja nastojanja među ostalim i na to da se stručno izgrade što potpunije. Na bibliotekarima je da proučavaju složeni sklop pitanja bibliotekarske teorije i prakse imajući u vidu naše biblioteke i njihove zadatke. Radeći tako oni će pomoći napretku naših biblioteka i bibliotekarske struke. U tom cilju Društvo bibliotekara Hrvatske pokreće svoj časopis.“ (VBH, 1950, 1/3: 3).

Razvidno je da se te riječi mogu gotovo doslovno preuzeti i u današnjem vremenu, o čemu, prema temama i načinu njihove obrade, svjedoče i članci objavljeni u ovome broju.

„Naša je želja“ – nastavljaju članovi tadašnjeg Uredništva – „da Vjesnik bibliotekara Hrvatske bude prije svega ogledalo naših biblioteka i našeg bibliotekarstva i da se u njemu u jednakoj mjeri posveti pažnja naučnim, stručnim i narodnim knjižnicama.“ (isto).

Tu bismo samo dodali da su nastojanja uredništava koja su vodila *VBH* kroz proteklih 75 godina pažnju posvećivala i školskim knjižnicama te sve više znanstveno-istraživačkom radu, odnosno priložima koji donose rezultate provedenih znanstvenih i stručno utemeljenih istraživanja o nizu tema koje zaokupljaju pažnju autora, a nadamo se i čitatelja. No, i na tom tragu mudro nas savjetuju članovi prvog Uredništva:

„Nužno je da se pitanja našega bibliotekarstva objašnjavaju u svijetlu bibliotekarske teorije i u vidu napretka bibliotekarske struke u svijetu. To znači da će u pisanje trebati unositi širinu i kritičnost.“ (isto).

Uredništvo ovog broja nada se da će objavljeni članci svojim sadržajem i načinom obrade ne samo privući pažnju čitatelja već nastaviti zacrtanim putem njegovih osnivača. Nizom zanimljivih i zaista vrlo raznolikih tema svjedoči se o zrelosti knjižničarske struke i akademske zajednice u polju informacijskih znanosti, čija je grana knjižničarstva i nadalje jedan od uspješnijih predstavnika ozbiljnog i profesionalnog odnosa prema izazovima razvoja s obzirom na mnoštvo brzih i često nepredvidivih promjena koje se događaju u okruženju a da pritom ne zanemaruje temeljna načela i humanističku opredijeljenost struke.

Krenimo dakle redom, počevši od važnosti koja se u današnje vrijeme pridaje pisanoj i inoj baštini, zatim slijede radovi posvećeni informacijskim potrebama i praksama knjižničnih korisnika, istraživanjima u narodnim knjižnicama, da bi se prvi dio zaokružio promišljanjem o ulozi knjižnica u promjenjivim društvenim, poglavito ekonomskim okolnostima.

Tamara Štefanac, Tatjana Mihalić i Sanda Milošević iz NSK pišu o glazbenoj i pisanoj baštini hrvatskih iseljenika nastojeći prikazati tijek, primijenjenu metodologiju i rezultate istraživanja provedenog u sklopu projekta „Iz Pittsburgha s ljubavlju: knjižnična baština hrvatskih iseljenika“. Autorice su se posebno referirale na glazbenu, rukopisnu i tiskanu građu u vlasništvu Hrvatske bratske zajednice te pronađenu građu identificirale s obzirom na njezinu važnost za NSK, zaštitu *in situ* digitalizacijom te izradu preporuka za daljnju zaštitu. Naime, Hrvati u iseljeništvu, sukladno službenim aktima Republike Hrvatske, dio su hrvatskog naroda te je i knjižnična građa nastala u iseljeništvu dio knjižnične baštine hrvatskog naroda, točnije zbirke Croatica kao kulturnog dobra.

Tatjana Mihalić i Dolores Mumelaš iz NSK-a pišu o baštinskoj glazbenoj građi u kontekstu građanske znanosti i kao izvoru za znanstvena istraživanja. Cilj njihova istraživanja bio je identificirati dio zvučne građe iz ostavštine skladatelja Silvija Foretića koja se čuva u Zbirci muzikalija i audiomaterijala Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, kako bi se ta građa opisala, katalogizirala i učinila dostupnom korisnicima za pretraživanje i korištenje. Autorice ističu da se time pridonosi stvaranju novih mogućnosti protoka znanja, dijeljenja i stjecanja novih iskustava i vještina te integraciji i interakciji građanske znanosti s područjem glazbene umjetnosti. Rezultati provedenog istraživanja pokazali su da se aktivnosti građanske znanosti mogu vrlo dobro primijeniti na baštinsku glazbenu građu, osobito zvučne zapise.

Studentica Ida Kardum i nastavnici s Odjela za informacijske znanosti u Zadru Alica Kolarić i Mate Juric priredili su članak koji je rezultat provedenog istraživanja među studentima koji se izjašnjavaju pripadnicima LGBTIQ+ zajednice. Istraživačka pažnja usmjerena je na informacijske prakse tih studenata tijekom procesa prepoznavanja, prihvaćanja i dijeljenja s drugima vlastite seksualne orijentacije, odnosno *coming out*-procesa. Rezultati istraživanja otkrivaju oblike informacij-

skih praksi koje studenti primjenjuju tijekom tog procesa i izvore kojima se koriste kako bi pribavili potrebne informacije. Osim toga istraživanje otkriva stavove studenata o podršci koju knjižnice mogu pružiti LGBTIQ+ korisnicima. Rezultati provedenih intervju s osam studenata ukazuju na to da studenti pribavljaju informacije koje im pomažu tijekom *coming out*-procesa razmjenom informacija u zajednicama LGBTIQ+ osoba te aktivnim traženjem i slučajnim nailaženjem na potrebne informacije. Opasnost od neželjenog otkrivanja vlastitog seksualnog identiteta i od pribavljanja negativnih informacija koje mogu izazvati osjećaj uznemirenosti navodi ispitanike na izbjegavanje izravnog traženja informacija od knjižničara pa se najradije služe internetom, a informacije također pribavljaju od prijatelja, poznanika i drugih izvora. Istraživanje je ukazalo i na to da studentima nedostaju vjerodostojne informacije, što ponekad otežava *coming out*-proces. Iako se ne koriste knjižnicama za pribavljanje potrebnih informacija, neki od sugovornika smatraju da knjižnice mogu postati sigurna mjesta koja nude informacijske usluge i programe posvećene pitanjima seksualnih manjina.

U članku Danijele Petrić iz Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica i dvoje nastavnika s Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru, Nikoline Peša Pavlović i Mate Jurica, predstavljeni su rezultati istraživanja o korištenju digitalnih tehnologija i čitateljskim navikama djece promatrano s motrišta njihovih roditelja. Poseban fokus istraživači su stavili na navike čitanja i ulogu aplikacije „Mitska bića – digitalna priča“ u poticanju čitanja. Istraživanjem se nastojalo pridonijeti boljem razumijevanju navika korištenja digitalnih tehnologija i planiranju smjernica za knjižničare i roditelje s ciljem da im se ponude što kvalitetniji digitalni sadržaji koji mogu poticati čitanje kod djece.

Zanimljivo istraživanje pomoću metode „tajnog kupca“ proveli su student Borna Petrović i njegova mentorica Kornelija Petr Balog. U prvoj su fazi istraživanja prikupljani podaci o knjižnicama dostupni putem interneta, a u drugoj je fazi provedeno terensko istraživanje. Tri studenta druge godine diplomskog studija Informatologije podatke su prikupila tijekom posjeta gradskim knjižnicama u Požegi i Vinkovcima, koristeći standardiziranu listu ocjenjivanja sa sedam kategorija. Rezultati istraživanja pokazuju da obje promatrane knjižnice održavaju visoku razinu kvalitete usluge, uz određene razlike. Subjektivnost ocjenjivača i prikupljene ocjene tijekom samo jednog posjeta ograničavaju generalizaciju nalaza, ali su dobar putokaz za provedbu sličnih istraživanja i prikupljanje većeg broja podataka. Dodatno ograničenje istraživanja predstavljao je izostanak nacionalno standardiziranog popisa preporučene građe.

Kolegice iz Slovenije, Sabina Fras Popović i Polona Vilar s Oddelka za bibliotekarstvo, založništvo in informacijske vede Univerze v Ljubljani i Petra Javrh iz Andragoškega centra Slovenije u svom se radu bave poticanjem čitanja, ulogom narodnih knjižnica u tim procesima te čitateljskim kompetencijama odraslih gra-

dana u sklopu dvaju istraživačkih projekata koje su financijski podržali slovensko Ministarstvo kulture, Ministarstvo obrazovanja (jedan projekt) te Agencija za znanost i inovacije (oba projekta). Autorice analiziraju relevantnu literaturu s posebnim naglaskom na slovenskoj literaturi na području narodnih knjižnica i obrazovanja odraslih kako bi stvorile temelje za vlastita teorijska promišljanja o osnovnim zakonitostima razvoja čitalačke kompetencije odraslih, zadaćama knjižničnih programa i usluga u narodnim knjižnicama i vezi između tih dvaju područja te kako bi ukazale na potencijal slovenskih narodnih knjižnica u podizanju čitalačke kompetencije odraslih.

Mario Hibert s Odsjeka za komparativnu književnost i informacijske nauke, Univerziteta u Sarajevu svojim radom promišlja nadasve važna pitanja vezana za temu budućnosti knjižnica u kontekstu zamki koje donose promjene i koncept održivosti nastojeći uspostaviti okvir za razumijevanje ideje odrasta, kao i principa tzv. „ekonomije krafne“. Posebno ga zanima na koje sve načine knjižnice mogu u svoje akcijske planove za tranziciju prema novim ekonomskim principima uključiti ciljeve održivosti a da su pritom ti planovi kompatibilni s temeljnim knjižničnim vrijednostima. U radu se kritički propituje mogućnost repolitizacije pojma održivost kroz teoriju odrasta, „ekonomije krafne“ i digitalnog odrasta te skiciraju smjernice za njegovo uključivanje u knjižničarski narativ.

Slijedi druga skupina članaka koju čine radovi kolegica koje su svoja istraživačka nastojanja vezale za praksu ustanova u kojima rade upućujući pritom na potencijale knjižnica na raznolikim projektnim zadacima ili pak analizirajući i dokumentirajući praksu koja bi bez njihovih nastojanja mogla biti lako zaboravljena.

Na tom tragu Dolores Mumelaš, Ingeborg Rudomino i Anamarija Ljubek, sve tri djelatnice NSK-a, donose pregled radova i dosadašnjih istraživanja koja se odnose na projekte rada mnoštva u baštinskim ustanovama te rezultate istraživanja temeljenog na evaluaciji projekta HAWaton. Projekt je pošao od prikupljanja mrežnog sadržaja na odabranu temu s ciljem izrade tematskih zbirki na Hrvatskome arhivu *weba*, a posebna je zanimljivost u tome da je u rad uključeno gotovo dvjesto učenika srednjih škola koji su uz obavljanje zadataka odgovarali i na pitanja vezana za organizacijske i provedbene vidove projekta te uočenim preprekama. Evaluacija je provedena na temelju prilagođenog predloška upitnika formativne evaluacije koji su u svojoj knjizi predstavili T. Ivanjko, G. Zlodi i Z. Horvat, 2024. godine. Dobiveni rezultati omogućuju dublje razumijevanje iskustava, potreba i povratnih informacija sudionika u zahtjevnim projektima poput onih koji uključuju aktivno sudjelovanje mnoštva.

Snježana Ercegovac, Vlasta Šolc i Ira Tuzlančić iz Knjižnica grada Zagreba (KGZ) u svoje su istraživanje zadovoljstva korisnika programima projekta „65 plus“ uključile korisnike u knjižnicama u mreži KGZ-a i domovima za starije s kojima te knjižnice surađuju. Rezultati istraživanja pokazuju kako su ispitanici

iznimno zadovoljni programima koji se za njih osmišljavaju i provode u knjižnicama i domovima za starije te se planiraju i ubuduće njima služiti, s posebnim naglaskom na kreativne programe. Rezultati otkrivaju i potrebu za povećanjem broja programskih sadržaja i aktivnosti namijenjenih starijim osobama u svrhu smanjenja njihova osjećaja usamljenosti i povećanja socijalne uključenosti u kulturna i društvena zbivanja.

Ivana Matijević, Dragana Koljenik i Anja Majstorović iz NSK-a usmjerile su svoju istraživačku pažnju prema internetu stvari i njegovoj primjeni u hrvatskim knjižnicama nastojeći pritom definirati koncept interneta stvari i njegovu (moguću) primjenu u kontekstu mobilnih tehnologija i razvoja modernih knjižnica. Autorice su pregledno predstavile literaturu o uporabi interneta stvari i mobilnih tehnologija u knjižnicama, izdvojile primjere iz Hrvatske s posebnim osvrtom na korištenje tehnologije u razvoju programa Smart Library NSK. Radi se o razvoju mobilne aplikacije Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu na temelju korisničkih iskustava i mogućnostima njezina daljnjeg usavršavanja.

O odnosu srednjoškolaca iz Zadarske županije prema knjižnicama i njihovim korisničkim navikama pišu Nada Radman i Žozefina Žentil Barić iz Gradske knjižnice Zadar. Cilj provedenog istraživanja bio je ispitati u kojoj se mjeri srednjoškolci koriste knjižnicom, posjećuju li češće školsku ili narodnu knjižnicu i kojim se knjižničnim uslugama najčešće koriste. Istraživanje je potvrdilo utjecaj užeg socijalnog okruženja (roditelji/obitelj) i dostupnosti narodne knjižnice u mlađoj dobi na stjecanje životne navike korištenja knjižničnim uslugama. Očekivano, veći je broj srednjoškolaca učlanjen u školske knjižnice nego u narodne, koristeći ih pritom uglavnom za izvršavanje svojih obrazovnih zadataka, a ne zbog razvijenih čitateljskih navika. Tako je posudba lektire najčešće rabljena knjižnična usluga kod obiju vrsta knjižnica. Ostale knjižnične usluge i fondovi građe imaju slabiju recepciju među srednjoškolcima.

Elektroničku zvučnu knjigu u narodnim knjižnicama koje koriste sustav ZaKi, izazovima i preprekama pri njezinu korištenju obradila je Jasmina Kenda iz KGZ-a. Uz prikaz povijesnog pregleda zvučnih knjiga, njihova razvoja, uloge i važnosti u današnje vrijeme, autorica se usmjerila prema vrednovanju zbirke elektroničkih zvučnih knjiga u narodnim knjižnicama koje za poslovanje koriste knjižnični sustav ZaKi. Pritom ju je posebno zanimala dostupnost i posudba navedene građe i mišljenja knjižničara koji rade u knjižničnom sustavu ZaKi o elektroničkim zvučnim knjigama. Opis i analiza zbirke i korištenja elektroničkih zvučnih knjiga provedeni su metodom kvantitativnog i kvalitativnog vrednovanja zbirke na temelju podataka dostupnih iz knjižničnog sustava ZaKi, a posebna je pozornost usmjerena na analizu trenutačne ponude elektroničkih zvučnih knjiga u narodnim knjižnicama koje za knjižnično poslovanje koriste knjižnični sustav ZaKi.

Skupinu radova koji su se bavili raznim vidovima djelovanja narodnih knjižnica zaokružuje rad Sunčice Ostoić i Marine Putnik iz KGZ-a, koje su predstavile ulogu narodnih knjižnica kao posrednika i poveznice između organizacija civilnog društva i javnih institucija koje se bave promidžbom i zaštitom ljudskih prava. Autorice su nastojale naglasiti da se tako narodna knjižnica može snažnije pozicionirati kao karika koja nedostaje u njihovu međusobnom povezivanju oko promicanja i zaštite ljudskih prava. Na temelju analize dostupne literature i predstavljanja mrežnih stranica hrvatskih narodnih knjižnica s ciljem pronalaženja programa za ljudska prava, autorice navode primjere dobre prakse o suradnji hrvatskih knjižnica s organizacijama civilnog društva i javnim institucijama.

Posljednja dva rada bave se nadasve korisnim dokumentiranjem praksi provođenja revizije i otpisa u dvjema prema vrsti različitim knjižnicama: srednjoškolskoj i specijalnoj. Sanja Galic potanko opisuje pripreme i provedbu revizije i otpisa u knjižnici čija je povijest neobično zanimljiva i poučna s motrišta odnosa osnivača prema samoj knjižnici i gradi koju posjeduje. Rad kreće od postupaka poznatih kao „lista s brojevima“ iz tzv. predračunalnog doba do olakšavanja postupka revizije i otpisa s pomoću bežičnog barkod čitača. Dojam je da je povijest III. Gimnazije u Osijeku izvrstan primjer nastojanja knjižničara na putu osvješćivanja odgovornih o poštovanju stručnih postupaka u školskim knjižnicama u kojima je zaposlen samo jedan knjižničar, a članovi Povjerenstva za reviziju i otpis ne poznaju pravila knjižničkog poslovanja.

Kolegice iz Centra za znanstvene informacije pri Institutu Ruđer Bošković, Sofija Konejvić, Lovorka Čaja i Martina Žugaj, u Zagrebu ponudile su primjer provođenja revizije i otpisa u knjižnici koja je od svog osnutka bila jedna od središnjih jedinica velikog znanstvenog instituta čije su se potrebe za znanstvenom literaturom i knjižničnim uslugama mijenjale tijekom vremena. U radu se ukazuje na razvoj metoda primijenjenih u provođenju revizije knjiga od tradicionalnih inventarnih sustava do suvremenih mobilnih tehnologija, pri čemu su analizirane četiri iteracije revizije fonda knjiga i istaknuti ključni izazovi tijekom njihova provođenja. Način provođenja revizije postupno je moderniziran zahvaljujući implementaciji integriranoga knjižničkog sustava i primjeni informacijske tehnologije, o čemu se izvještava u radu.

Uz petnaest članaka u ovom broju donose se četiri prikaza knjiga, sjećanje na kolegicu Nadu Eleta te svi službeni dokumenti vezani za 49. izbornu skupštinu Hrvatskoga knjižničarskog društva. U dijelu koji se odnosi na izvještavanja o tijeku same Skupštine, radu Hrvatskog knjižničarskog društva i njegovih tijela, odlukama koje su donesene i dodijeljenim nagradama zaslužnim članovima HKD-a, posebno je važno uputiti na tematski dio Skupštine zbog niza vrlo zanimljivih pozvanih i prihvaćenih izlaganja, radionica, rasprava i predstavljenih postera, što je zabilježeno u digitalnom obliku i dostupno preko navedenih poveznica. Samo

je nekoliko izlaganja prijavljeno za ovaj broj *VBH*-a, ali je potrebno istaknuti da je vezano za temu umjetne inteligencije i knjižnica i niz iznimno zanimljivih izlaganja na Skupštini, prepoznata potreba da se cijeli broj *VBH*-a posveti toj temi. Tako će broj 3/2025. urediti gosti urednici Denis Kos s Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti pri Filozofskom fakultetu u Zagrebu i Nikica Gardian iz Znanstvene knjižnice Sveučilišta u Zadru.

Tatjana Aparac-Jelušić
glavna i odgovorna urednica